„Dagen der wrake".

Want deze zijn dagen der wrake, opdat alles vervuld worde wat geschreven is.

Luk. 21 : 22.

Wraak is zoet, maar toch legt onze conscientie op alle wraak den ban. „Wreekt u zelven *niet*," roept 't apostolisch vermaan, en almeer stemt wie tot den geestelijken adel behoort, toe: Wraak is boos. Wraakzucht is onheilige hartstocht, Wraakgierigheid verlaagt u tot in 't verborgen uwer ziel.

Meer dan één wreekt zich daarom nog wel ter dege, en iemand die zich aan ons vergreep zijn kwaad betaald zetten, is soms nog wel waarlijk lust des harten. Maar in de zedelijke opinie is de triomf behaald. In haar vierschaar neemt niemand 't meer voor het wraaknemen op. En dat vooral niet, zoo ge wraak in zijn finale beteekenis neemt, als een wraak die 't bloed zoekt. En dan nog het allerminst als 't wraak geldt op een weerlooze, dien de wraaknemer ganschelijk in zijn macht heeft.

Juist daarom nu kan oppervlakkige, onnadenkende vroomheid 't niet dulden, dat er van wrake bij God wordt gesproken.

Die soort geestelijk niet gevoede vroomheid, ziet in God eigenlijk niet anders, dan wat op aarde een hoogedel mensch zou zijn, opgevoed tot de volkomenste perfectie; wat men met een rekenkunstige formule zou kunnen noemen, een menschelijke perfectie in de n^de^ macht; of om een tijdwoord te bezigen, een Uebermensch van vrome uitnemendheid, een alleredelst, allerheiligst mensch in den meer dan overtreffenden trap.

Zoo in dien zin, op die wijs, heft men zich op tot de idee van zijn God. Ik half heilig, God heel heilig, hoog heilig, allerheiligst. Ik soms heilig. God altoos heilig. Ik de heerlijkheid najagend, God van eeuwigheid alle heerlijkheid bezittend. Een vergelijking, niet zonder eerbied en opzien, maar een vergelijking dan toch. Bij mij het heilige door, o, zoo velerlei, verduisterd en gevlekt, en nu in God dat heilige schitterend in volle klaarheid. En daarnaast is 't evenzoo *met de liefde*. In mij is liefde, ook ik heb lief, maar niet altoos, niet met heel mijn hart, niet liet ieder, niet volhardend genoeg lief. God de Heere nu is ook groot door liefde, door die zelfde liefde die uit mijn hart opwelt, maar.... in God is die liefde altoos, in God is die liefde altoos volkomen, en in God is die liefde altoos volkomen voor alle schepsel. En daarom aanbidt men God als *de* Liefde. Liefde is in God 't Wezen zelf. En ook hier gaat 't weer uit van ons zelf, van onze liefde, die te klein, te koel, te beperkt is; en daarom brengen we dan wel onze liefde op God over, maar maken dan al wat in die liefde bij ons klein was, bij God groot; wat bij ons in die liefde te koel was, bij God tot een vuur; en wat bij ons in die liefde te beperkt was, bij God breed als de horizont, 't al en allen omvattend.

Spreek nu bij iemand, die zich op die wijs zijn God heeft gevormd, van een *God der wrake*, en uw woord moet hem wel als heiligschennis in zijn ooren klinken. Alle dorst naar wraak zou hij reeds in zichzelf bestraffen, en gij zoudt die *wrake* op God willen overbrengen. Maar immers, daar komt 't vrome hart, uit liefde en eerbied voor God, tegen op.

Maar Jezus dan?

Heeft Jezus het dan niet met nadruk uitgesproken, dat „de dagen der wrake" van zijn God aanstaande waren (Luk. 21 : 22)? En hebben op zijn voetspoor en geïnspireerd door zijn geest, de apostelen dan niet meer dan eens het machtig woord der profetie herhaald: „Mij komt de wrake toe, ik zal 't vergelden, zegt de Heere?" (Rom. 12 : 18, Hebr. 10 : 30). En is er dan ook niet in het Nieuwe Testament een profetie, dat de Heere komen zal „met het vlammend vuur, wraak doende over degenen die God niet kennen"? (2 Thess. 1 : 8).

Wat men van het Oud Testamentische in die wrake bazelt, gaat alzoo niet op; daargelaten nog dat ge immers niet in Jezus, die zwoer bij heel het Oude Testament, gelooven kunt, zoo gij wat voor hem Gods getuigenis was, met uw ingebeelde hoogere vroomheid verwerpt.

Volkomen juist: Gij moogt u zelven *niet* wreken. Dat is u ontzegd. „Wreekt u zelven niet, beminden!" Maar u is dat ontzegd, niet omdat de wrake op zichzelf slecht zou zijn, maar omdat ze u niet toekomt.

Doch zoo weinig volgt hieruit, dat er geen wrake in God zou zijn, dat ze u juist ontzegd wordt, omdat ze het privilegie Gods is, Hem en Hem alleen toekomt, en het rechtstreeksch uitvloeisel is van zijn goddelijke majesteit.

De conclusie is alzoo geheel valsch. Ge moogt niet zeggen: Ik mag mij niet wreken; dus kan er ook geen wrake bij God zijn. Maar ge moet, omgekeerd, belijden: Ik mag mij zelven niet wreken, omdat de wrake niet mijns, maar Gods is.

Heel dat standpunt, alsof God als een mensch van heiliger zin en van liefde in de n^de^ macht zou zijn, deugt dus niet. Ge moogt u uw God niet naar uw beeld vormen, maar dankbaar zult ge erkennen, dat Hij u schiep naar zijn beeld. In Hem, niet in u, is het oorspronkelijk, en zoo hierdoor gelijkenis ontstond, dan ging die gelijkenis nooit verder, en kon nooit verder gaan, dan uw creatuurlijke beperktheid gedoogde, zoodat van hetgeen God als God eigen is, nooit iets in u kan zijn. Hij is uit Zich zelf, gij zijt zijn creatuur. Hij is de Almachtige, gij zijt de zwakke in uw onmachtigheid. Hij is de Wetgever, gij hebt zijn wet te gehoorzamen. Hij is uw Souverein, gij zijt aan Hem onderworpen. Hij is de Rechter, gij zult door Hem geoordeeld worden. En daarom is Zijns de wrake, die het onrecht wreekt, en staat die wrake niet aan u.

Niet uit uzelven kunt ge uw God kennen. Ge kunt en moet u zelven kennen uit uw God. En uw God kunt ge niet kennen, dan uit wat Hij u van zijn eigen Wezen, doen en majesteit in Christus heeft geopenbaard.

Wat nu is de wrake anders, dan dat God met zijn almachtigheid het alles terugdringt, wat met geschapen kracht tegen zijn heiligheid inbuigt? Waar schending is, daar komt de wrake, met geen ander doel dan om het geschondene in zijn oorspronkelijke hoogheid en majesteit recht te zetten. Wrake is, dat God zich als God handhaaft, en in het creatuur dat hem aanrandde, het besef teweeg brengt, dat wat hij aanrandde zijn God, de Schepper van hemel en aarde, God, de driemaal heilige was.

De wrake mag vertragen, ze mag in heilige dulding uitgesteld worden, maar dat uitstel is alleen mogelijk door de vaste, stellige zekerheid, dat ze eenmaal komt. De aangebrachte stoornis kan daarom alleen tijdelijk duren, omdat straks de tijd in de eeuwigheid wordt opgenomen, en alsdan de herstelling van het recht in de wrake Gods vanzelf intreedt. Alle onrecht zou door Gods heiligheid terstond, op eens en plotseling moeten te niet gedaan worden, indien het herstel van 't recht niet in Gods wrake voor eeuwig bezegeld was. Lankmoedigheid sluit de wrake niet uit, maar kan alleen bestaan, omdat het komen der wrake vast staat.

Een wrake niet ten deele, maar volkomen aan het onrecht, dat geduld werd, evenredig. Wrake over een ieder, in een ieder over alles, even diepgaand als de zonde en 't onrecht ging. Door niets beperkt of teruggehouden. Zoo ver, zoo diep doorgaande, dat in 't eind geen kreukel in het recht of in de heiligheid van Gods Wezen overblijft.

Wrake niet uit bitterheid, als bij ons, niet uit onheiligen hartstocht, maar uit innerlijken, noodzakelijken drang in het Wezen Gods, om zich zelf te handhaven in zijn volkomenheid, en om in heel zijn Wezen en in heel zijn regiment, God, volkomen God, God in ongeschonden, onverkorte majesteit te blijven.

Ding daar nu iets, wat ook, op af, en wat krijgt ge dan?

Dan stelt ge u een eeuwigheid voor, waarin eindeloos de breuke van Gods majesteit voortduurt. Dan denkt ge u een eeuwigheid, waarin eeuwiglijk vlekken de volkomen majesteit van Gods wezen blijven verdonkeren. Dan is uw God, verkleind in majesteit, ingekrompen in zijn hoogheid, niet de rijke, volle God meer, en bezit eeuwiglijk, wie gezaligd wordt, niet meer God in zijn glorie, gelijk Hij was, eer de bergen geboren werden, maar dien God gelijk de zonde van het creatuur Hem schond en beperkte, en gelijk het creatuur zijn volle heiligheid terugdrong.

God in zijn wrake die komt, zichzelf handhavende, handhaaft zich dus ook ten zegen van zijn schepsel. Het is ook de liefde, die in de wrake het creatuur komt zoeken en zegenen. De gezaligde mag niet minder in zijn God bezitten door het sparen van wie zich tot den einde toe tegen zijn God heeft verzet.

En toch, dat is het wat men wil, als men de wrake in God wegcijfert. Men wil dan dat God, om den onbekeerlijken overtreder te sparen, zichzelf inbinden, en alzoo de eeuwige vreugd van zijn verlosten verminderen zal.

Doch al toont dit, dat de liefde de wrake in God niet uitsluit, maar veel meer eischt, en dat een God die, ongewroken, zijn goddelijke eere en zijn goddelijk recht duurzaam liet aanranden, een zegen aan zijn verlosten zou onttrekken, toch is niet dit de hoofdzaak.

Ging het daarom alleen, dan zou een verloste met Paulus kunnen zeggen, dat hij zou kunnen wenschen van Christus verbannen te zijn, om zijn broederen naar het vleesch.

Neen, het gaat niet om den mensch. Het gaat om God zelf.

Niet de wereld, niet de kerk, niet de verlosten zijn het doel, en God het middel God en God alleen is zelf doel, en alle creatuur mag niet anders dan middel zijn, om zijn glorie te doen schitteren. Niet om uw God, maar om en voor u zelf te willen bestaan, is het eigen wezen der zonde.

God, niet om zichzelf, maar om u, zijn recht in de wrake handhavende, zou daarmee, gelijk de Schrift 't uitdrukt, zichzelf verloochenen.

Onszelf zoeken en bedoelen is bij ons zondig, omdat we creaturen zijn; de zonde van het egoïsme. Maar in God kan niet anders dan heilig egoïsme zijn. Hij kan niet anders dan zichzelf bedoelen. De regel dat egoïsme zonde is, gaat bij ons, nooit bij God door. Bij God is omgekeerd het zichzelf zoeken en bedoelen de innerlijke levensdrang van zijn goddelijk Wezen.

En juist daarom is het afeten van uw God naar uzelf, zoo diep onheilig, zoo in onvroom, zoo stuitend Gods majesteit aanranden.

Amsterdam, 30 Nov. 1906.

De hulde aan Prof. Rutgers.

Het feit, dat Prof. Rutgers Maandag 26 November zijn 70 jarigen leeftijd bereiken mocht, heeft aanleiding gegeven tot een hulde, waarin de warme liefde van ons Gereformeerde volk voor dezen nestor onzer Vrije Universiteit zich uitsprak.

Al dwingt de Vrije Universiteit haar Hoogleeraren niet op 70 jarigen leeftijd het ambt neer te leggen, en al mag de hope gekoesterd, dat Prof. Rutgers nog ettelijke jaren zijn arbeid zal kunnen voortzetten, toch was er in breeden kring behoefte om op dezen dag uiting te geven aan de waardeering en hoogachting, die ons volk voor dezen Hoogleeraar voelt. Het stroomde dan ook den heelen dag de feestelijk versierde woning binnen. Niet alleen degenen, die in nauwer kring aan de Universiteit verbonden zijn, Directeuren en Curatoren, Hoogleeraren en studenten, brachten hun gelukwenschen, maar deputaties van kerkeraden en vereenigingen, vrienden en geestverwanten gaven blijken van hun hoogachting. En de 70 jarige, al houdt hij niet van „vertoon", was toch zichtbaar getroffen door een zoo hartelijke hulde van alle zijden hem gebracht.

Bij die hulde sluiten ook wij ons van harte aan.

We zullen de bescheidenheid, die dezen Hoogleeraar siert, niet kwetsen door te veel de loftrompet voor hem op te steken. Ook in dat opzicht is hij een echte leerling van Calvijn, dat hij nooit eere voor zichzelf heeft gezocht, maar alleen de eere Gods. Maar de uitnemende gaven van geest en hart, die God hem schonk, mogen op zulk een feest wel dankbaar erkend worden. Te meer, omdat Prof. Rutgers zichzelf nooit op den voorgrond stelde en zijn arbeid en invloed meest voor het groote publiek verborgen bleef.

Eerst later — het is wel terecht opgemerkt — zal de beteekenis van dien arbeid eerst recht worden verstaan. Als medestichter der Vrije Universiteit heeft hij vooral voor de juiste ordening van het Akademische leven onschatbare diensten bewezen, en voor het beginsel dezer Hoogeschool stond hij steeds als een held in de bresse. Een geslacht van theologen is onder zijn leiding opgegroeid, dat met dankbare waardeering zijn leiding gedenkt. Voor de historie van Calvijn en het Calvinisme heeft hij zijn discipelen liefde en geestdrift weten in te boezemen. En de beginselen van het Kerkrecht, die hij hun inprentte, zullen wel nooit door hen vergeten worden.

Toch was hij nooit de geleerde, die zich in zijn studeerkamer opsloot. Niemand heeft meer dan hij in het kerkelijk leven zich ingeleefd. Welk een machtigen invloed hij heeft uitgeoefend op de beweging der doleantie, behoeft hier niet herinnerd te worden. Als president-kerkvoogd der Nieuwe Kerk stond hij vooraan in den strijd. Menig kostelijk verweerschrift voor het goed recht der doleantie was van zijn hand afkomstig. Zonder zijn krachtige medewerking zou de reformatie der Kerk nooit in die mate zijn gelukt.

Ook na dien tijd bleef hij de „vraagbaak" der Kerk bij elke moeilijkheid, die in het kerkelijk leven zich voordeed. Op synodes en kerkelijke vergaderingen was hij degene, die steeds voorlichting en leiding gaf. En daarbij kostte het nooit moeite hem te volgen, omdat hij steeds zoo klaar en duidelijk deed gevoelen, wat Gods Woord en de Gereformeerde beginselen eischten, dat men als vanzelf voor dien cisch het hoofd boog. Zoo was hij de ordenende geest, die toen de Gereformeerde Kerken uit het diensthuis der Synode bevrijd, weer naar Gods Woord wilden leven, door zijn uitnemende kennis onzer historie en zijn helder inzicht in de beginselen van het kerkrecht, de lijnen met vaste hand heeft getrokken, waarlangs ons kerkelijk leven zich bewegen zou.

Ten slotte heeft ook de *Heraut* hem dank te zeggen. Niet alleen omdat hij menigmaal met zulke kostelijke kerkrechtelijke studiën ons blad verrijkte, maar niet minder om de voorlichting en hulp, die hij steeds in zoo milde mate aan onze redactie schonk.

Van harte uiten ook wij daarom de bede, dat God de Heere Prof. Rutgers nog langen tijd sparen moge voor onze Vrije Universiteit en voor onze Gereformeerde Kerken, en hem krachten schenke om de trouwe raadsman van heel ons Gereformeerde volk te zijn.

Van onzen Heidelbergschen Catechismus.

Toen Prof. Pierson een kwart eeuw geleden zijne studiën over Calvijn schreef, dreef hij wel ietwat den spot met een Hoogeschool, die op Calvinistischen grondslag werd opgericht. Calvijn en het Calvinisme waren reeds lang gestorven en begraven; hoogstens boezemde Calvijn nog belang in als historische antiquiteit, maar dat Calvijn's geest nog invloed kon uitoefenen op onzen tijd, dat was te dwaas om er van te praten.

Zeker heeft de historie van den jongsten tijd op dat oordeel niet het stempel der waarheid gedrukt. Over ons land behoeven we niet eens te spreken. Hoe machtig en sterk de weeropleving van het Calvinisme is gebleken, springt ieder in het oog. Maar ook in het buitenland trekt Calvijn steeds meer de aandacht. Voor drie kwart eeuw vond een herdruk van Calvijn's werken nauwelijks koopers; thans gaan ze weer grif van de hand en houden ze goeden prijs. De prachtuitgave van Calvijn's werken door de Straatsburger theologen moet met goud worden betaald, terwijl om de opera omnia van Melanchthon, in hetzelfde Corpus Reformatorum uitgegeven, nauwelijks gevraagd wordt. De commentaren van Calvijn worden niet alleen in het Nederlandsch, maar ook in het Duitsch vertaald. Aan de bestudeering van Calvijn's historie wijden tal van geleerden hun krachten, en Prof. Doumergue leverde ons een biographie van Calvijn, die niet alleen van de warmste vereering voor Calvijn's persoon en denkbeelden getuigt, maar die ook in grondigheid en nauwkeurigheid door geen biographie zelfs van Luther geëvenaard wordt. In Engeland, Schotland en Amerika houdt niet alleen het Calvinisme nog stand bij een deel der bevolking, maar wint het ook gaandeweg veld en vooral in Amerika wordt een stoet van knappe theologen gevonden, die het niet zonder talent verdedigen. En ook uit Duitschland komen stemmen, die toonen, dat na langen doodslaap het Gereformeerde leven daar weer kracht ontwikkelen gaat. Met name heeft wat Prof. Müller te Erlangen deed voor de Gereformeerde Symboliek, er niet weinig toe bijgedragen om de schatten onzer Gereformeerde belijdenis weer in breeder kring bekend te maken. Een gevoel van benauwdheid en vereenzaming alsof het Calvinisme nog alleen hier in Holland enkele trouwe aanhangers zou hebben, maar buiten ons vaderland geheel zou vergeten zijn, behoeft ons dus waarlijk de borst niet te beklemmen. Nog onlangs schreef ons een gewaardeerd correspondent uit Engeland, dat de Calvinistische beweging ook daar veel meer invloed uitoefent, dan men oppervlakkig wel meenen zou.

Met hartelijke ingenomenheid begroeten we daarom de studie, die Lic. A. Lang, dompredikant te Halle, dezer dagen over onzen Heidelbergschen Catechismus uitgaf in de *Quellenschriften zur Geschichte des Protestantismus* 3e Heft. Ongetwijfeld is de opmerking van onzen medewerker voor het Buitenland juist, dat deze studie een zuiver historisch karakter draagt, als wetenschappelijke arbeid alleen de geleerden interesseeren zal en den rijken schat van dezen Catechismus niet onder het volk brengt. Maar daarom mag toch de beteekenis van deze studie niet onderschat worden. Ze ligt niet alleen daarin, dat Lic. Lang een veel gunstiger en nauwkeuriger onderzoek heeft ingesteld naar de verschillende bronnen, die de opstellers van onzen Catechismus hebben gebruikt, dan dusverre geschied was en daardoor over menige uitdrukking in onzen Catechismus nieuw licht heeft doen opgaan, maar vooral in hetgeen hij over het eigenaardig karakter van onzen Catechismus zegt. Gelijk men weet heeft Prof. Gooszen uit Leiden in 1890 een zeker niet onverdienstelijke studie over onzen Catechismus uitgegeven, maar die voor ons toch een wrangen bijsmaak had, omdat het doel dezer studie was, de geliefkoosde stelling van dezen Hoogleeraar te bepleiten, dat de Duitsche gereformeerde theologie — evenals de oud-Nederlandsche — afhankelijk was geweest van Bullinger en een min of meer antithetisch karakter tegenover Calvijn had gedragen. Ook onze Heidelbergsche Catechismus moest als bewijs voor deze legende dienst doen. Calvijn was speculatief en intellectualist, en onze Catechismus toonde door zijn bijbelsch soteriologisch karakter, dat hier een geheel andere geest, de geest van Bullinger, aan het woord was.

Nu hebben we over deze voorstelling ons nooit bijzonder druk gemaakt. Een man als Prof. Gooszen, die zelf Groninger is en al even ver van Bullinger als van Calvijn af staat, kan kwalijk als bevoegd scheidsrechter optreden om onzen Heidelbergschen Catechismus te beoordeelen. Ons Gereformeerde volk heeft door zulke voorstellingen zich geen oogenblik van de wijs laten brengen. Het heeft onzen Catechismus steeds als een der kostbaarste schatten van ons Gereformeerd voorgeslacht gewaardeerd, zonder daarin eenige wezenlijke afwijking van Calvijn's leer te ontdekken. En al is het Gereformeerde leven gelukkig breed genoeg om binnen zijn kring verscheidenheid van opvatting toe te laten, wie die verscheidenheid tot een verschil van *beginsel* maakt, doet onzen vaderen onrecht aan.

Toch is het zeker van belang, nu deze quaestie eenmaal aan de orde is gesteld, het oordeel te vernemen van een zoo bevoegd deskundige als Lic. A. Lang, die Prof. Gooszen's arbeid heeft gekend en over veel meer bronnen kon beschikken dan deze geleerde deed. Lic. Lang nu komt tot geheel andere conclusies dan Prof. Gooszen, en wijst er telkens op, hoe Ursinus veel meer verwant is aan Calvijn dan aan Bullinger. In de eigenaardige rangschikking der deelen, vooral bij de plaats aan de Wet toegekend, „kwam Ursinus, zegt hij blz. LXVI juist niet met Bullinger noch in diens Summa noch in diens Catechismus, maar met Calvijn's Catechismus overeen". „Wat voorts den geheelen aanleg van zijn Catechismus betreft, zoo gaat hij op blz. LXVII voort, zien wij dat Ursinus' eigenlijke richting hem aan de zijde van Calvijn plaatst, terwijl hetgeen hij aan Bullinger (de verbondsidee) en aan Melanchthon (de natuurwet) ontleent, slechts als hulpvoorstellingen tot dit doel dienst doen". En nog sterker laat hij zich aan het slot van zijn onderzoek over het eigenaardig theologisch karakter van onzen Catechismus uit. In de eerste plaats veroordeelt hij blz. CI „de oude, maar nog altijd niet geheel vergeten bewering van Heppe, dat de Heidelberger Catechismus een Melanchthoniaansch karakter draagt, als niet houdbaar". „Niet minder, gaat hij voort, is de bewering van Gooszen van een overwegenden invloed van Bullinger te niet gedaan (zu nichte geworden.) Bovenal kan van een richting, die met Bullinger verband houdt en lijnrecht tegenover het Calvinisme staat (von einer an Bullinger sich orientierenden gegensätzlichen Richtung gegen den Calvinismus) noch met betrekking tot den geheelen aanleg van den Catechismus, noch met betrekking tot de sacraments- of praedestinatieleer sprake zijn. Veeleer noodzaakt ons onderzoek de beslissende inwerking op de vorming van den Heidelberger klaarblijkelijk aan Calvijn toe te kennen". Heel de tegenstelling, die Prof. Gooszen in navolging van Ebrard maakte, alsof onze Catechismus „soteriologisch-bijbelsch" zou zijn, in onderscheiding van de „intellectualistisch speculatieve" richting van Calvijn, acht Lic. Lang niet alleen onjuist, maar ook onrechtvaardig tegenover Calvijn (sie ist ungerecht gegen Calvin blz. CII). Wel is de Heidelberger niet alleen aan Calvijn's invloed te danken en hebben de opstellers ook andere elementen er in opgenomen, waardoor de Catechismus een „compromiskarakter" draagt, gelijk Lic. Lang het uitdrukt; en wel stelt hij den Heidelberger Catechismus boven den Catechismus van Calvijn, in zooverre de eerste „onmiddellijker tot het hart spreekt en practischer in het leven ingrijpt dan de Catechismus van Calvijn en Bullinger," maar toch, zoo eindigt hij „will das Pfälzer Lehrbuch nicht im Gegensatz zum Calvinismus verstanden sein" (blz. CIII); d. w. z. mag hieruit geen tegenstelling met het Calvinisme worden afgeleid.

Moge deze arbeid, waarvoor we Lic. Lang dankbaar zijn, er mede toe bijdragen om onzen Heidelberger Catechismus ook in Duitschland beter te doen waardeeren! De zeer nauwkeurige tekst van den Heidelberger Catechismus en de herdruk van de kleine Catechismussen van Leo Judae en Maarten Micron benevens de twee Catechismussen, die Ursinus vóór den Heidelberger Catechismus opstelde, verhoogen de waarde van deze historische studie zeer.

Ikabod.

Gelijk men weet, heeft de Hervormde Kerk op meerdere plaatsen de gewoonte de onwilligen om kerkelijke belasting te betalen, per deurwaarders-exploit daartoe te manen, en alsook dit niet helpt, door den kantonrechter hen te laten veroordeelen.

Natuurlijk nemen we het niet op voor degenen, die, hoewel ze tot een Kerk behooren, weigeren in de kosten van het kerkelijk leven bij te dragen. Maar tot wat, diep onzedelijke toestanden dat heffen van een *kerkelijke belasting* en dat dwingen der onwilligen met behulp van de rechterlijke macht leidt, bleek dezer dagen weer te 's-Gravenhage. Een dezer niet-betalers kwam openlijk voor den kantonrechter verklaren, dat hij reeds lang geheel met de Hervormde Kerk gebroken had; dat de Kerk zich ook nooit aan hem had laten gelegen liggen, want dat noch predikanten noch ouderlingen hem bezochten; dat hij de Kerk nooit meer bezocht en om de Kerk ook niets gaf. En desniettegenstaande eischte de Hervormde Kerk toch, dat hij zijn geld voor de Kerk zou bijdragen, omdat hij nooit formeel zich van de Kerk had afgescheiden.

Gevoelt men in de Hervormde Kerk niet, dat men door zulk een proces de eere van Christus' Kerk wegwerpt en haar tot een aanfluiting voor de spotters maakt? Het geld riekt niet, zei een van Rome's keizers, toen men hem verweet een belasting te hebben geheven op niet heel eervolle zaken. Ook de Hervormde Kerk schijnt er zoo over te denken. Als het geld maar binnenkomt, doet het er niet toe of al haar innerlijke armoede en ellende voor de wereld ten toon wordt gesteld.

En wat het ergste is, er is niemand onder de broeders die tegen zulke handelingen protesteert. Niet één kerkelijk blad, dat in heilige verontwaardiging tegen zulke misstanden opkomt. Niet één, die geeselen van touwkens vlecht om dien Mammondienst in Christus Kerk te striemen.

Dat zulk een lidmaat aan niets meer gelooft; geen kerk meer bezoekt; zijn kinderen niet meer doopen laat; zijn huwelijk niet kerkelijk laat inzegenen; dat alles laat de Kerk koud. Er is niet één ambtsdrager, die naar zulk een verloren schaap zelfs omziet, om hem terecht te brengen, of, wanneer hij niet luistert, de sleutelen der tucht gebruikt.

Maar als diezelfde Kerk geld noodig heeft voor haar predikants-tractementen, dan neemt ze den kantonrechter in den arm om zulk een ongeloovige te noodzaken kerkelijke belasting te betalen.

Ikabod, schreven we boven dit artikel.

Is het te sterk?

De Volkskerk.

Dr. Kromsigt constateert in de *Gereformeerde Kerk* met ingenomenheid, dat ook de *Heraut* thans erkend heeft, dat „onze vaderen beslist voor de volkskerk zijn opgekomen" en voegt daaraan toe: „Welnu, diezelfde Volkskerk, die onze vaderen wilden, willen ook wij".

Vooreerst nu zij opgemerkt, dat Dr. Kromsigt onze woorden niet juist weergeeft. Wat we schreven: „dat onze vaderen wel niet in de theorie, maar toch in de practijk de Volkskerk aanvaard hebben," is heel wat anders dan dat ze *beslist* voor de Volkskerk zouden opgekomen zijn. En ten tweede, dat deze erkenning van onze zijde volstrekt niet nieuw is, want dat de *Heraut* bij de bespreking van de Volkskerk in de artikelen over de Gemeene gratie, datzelfde reeds telkens had gezegd: „De Volkskerk is na korte worsteling ook in de landen van het Calvinisme heerschende geworden".

Nooit is onzerzijds verheeld, dat onze Gereformeerde Vaderen op dit punt niet consequent zijn geweest. Hun kerkbegrip, gelijk ze dat thetisch ontwikkelden, was zuiver genoeg; maar in de praktijk gingen ze bijna overal in het zog der bestaande Volkskerk mee. Juist daarin ligt dan ook de tegenstelling tusschen ons en de Confessioneelen. Zij verheffen die verkeerde praktijk tot een *beginsel*; wij maken met het beginsel onzer vaderen ernst en verlieten daarom hun verkeerde praktijk. Wie de Kerk niet in Lutherschen en Roomschen zin als een Heilsanstalt, maar met Calvijn als de „vergadering der Christ-geloovigen" beschouwt, kan, zoodra hij met dit beginsel ernst maakt, de Volkskerk niet handhaven.

Natuurlijk nemen we gaarne acte van de verklaring van Dr. Kromsigt, dat hij niet een Volkskerk wil in formeelen zin, gelijk de Ethischen en Modernen dit willen, een kerk „waarin alles nagist wat leeft in den boezem van het volk", maar dat hij en de zijnen ijveren voor een *belijdende* Volkskerk. Maar hij houde ons de opmerking ten goede, dat een *belijdende Volkskerk* in een land met zoo gemengde bevolking als de onze, òf een utopie is, even onmogelijk om te realiseeren als de quadratuur van den cirkel, òf in de practijk toch neerkomt op een Volkskerk, die er formeel een belijdenis op na houdt, maar feitelijk Jan en alleman in haar schoot opneemt.

Een „belijdende Volkskerk" is alleen denkbaar in landen, waar heel de bevolking tot één religie behoort, zooals in Zweden, Noorwegen en Denemarken, en een tijd lang in sommige Zwitsersche Cantons en Schotland het geval is geweest. Dr. Kromsigt, aan wien we een uitnemende studie over John Knox danken, leeft uit die Schotsche reformatie en meent, dat dergelijke toestanden ook in ons land en onzen tijd zijn te realiseeren. Hoeveel eerbied we hebben voor een dergelijk idealisme, een blik op den werkelijken toestand in ons vaderland is voldoende, om de onmogelijkheid van zulk een belijdende volkskerk in Nederland in te zien. Waar één derde onzer bevolking Roomsch is en van de overige twee derden het grooter deel uit socialisten, modernen, Groningers en ethischen bestaat, is de „belijdende Volkskerk" in Nederland een dwaasheid. Zelfs al gelukte het aan de Confessioneele groep om in de Hervormde Kerk de belijdenis weer in eere te herstellen — wat natuurlijk een exodus van al wat niet Gereformeerd is, ten gevolge zou hebben — dan zou de Hervormde Kerk nog geen „belijdende Volkskerk" zijn, om de eenvoudige reden, dat een kerk, die nog niet de helft der bevolking omvat, *geen volkskerk is*.

Op hetgeen Dr. Kromsigt verder voor de Volkskerk aanvoert, met name dat Christus gezegd heeft: Gaat heen onderwijst al de volkeren — alsof wij te kort doen aan het bevel: predikt het evangelie aan alle creaturen! — dat God een verbond met Nederland gesloten heeft — waarbij het ons zeer benieuwen zou te hooren, wat Dr. Kromsigt met dit verband bedoelt; een genadever-